

Такризи

муқарризи расмӣ ба диссертатсияи Зиёзода Нодири Идибег дар мавзуи «Раванди ташаккулёбии низоъҳои динӣ – сиёсӣ ва хусусиятҳои онҳо дар шароити ҷаҳони тағйирёбанда» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои сиёсӣ аз рӯйи ихтисоси 23.00.02 – Ниҳодҳо, равандҳо ва технологияҳои сиёсӣ

Мутобиқати диссертатсия ба ихтисоси илмӣ, ки аз рӯйи он диссертатсия ба ҳимоя пешниҳод шудааст. Тадқиқоти илмӣ Зиёзода Нодири Идибег қомилан ба ихтисоси илмӣ 23.00.02 – Ниҳодҳо, равандҳо ва технологияҳои сиёсӣ, мутобиқат мекунад. Мавзӯи «Раванди ташаккулёбии низоъҳои динӣ-сиёсӣ ва хусусиятҳои онҳо дар шароити ҷаҳони тағйирёбанда» дар доираи равандҳои муосири ташаккули сохторҳо ва таҳдидҳои идеологӣ ва сиёсии муосир қарор дорад, ки барои дарки механизмҳои ташаккули ҳатарҳои сиёсии нав (аз ҷумла, динӣ-сиёсӣ) ҳеле муҳим аст.

Мавзӯи диссертатсия ба таҳлили як самти хос ва муосири равандҳои сиёсӣ, яъне низоъҳои дорои заминаи динӣ ва омилҳои шаклгирии онҳо бахшида шуда, бо ниҳодҳо, сиёсатҳои давлатӣ, механизмҳои муқовимат, инчунин муносибатҳои давлат ва ҷомеа дар шароити муосири ҷаҳонӣ алоқаманд аст.

Муаллиф дар доираи ин ихтисос, ба омӯзиши концепсияҳои сиёсӣ, амалияҳои институтсионалӣ, муносибатҳои байни ҳокимият ва ниҳодҳои динӣ, инчунин усулҳои муқовимат ба ҳатарҳои ғайрисуннатӣ таваҷҷуҳ зоҳир намудааст. Ҳамин гуна таҳқиқ, аз лиҳози моҳият ва муҳтаво, пурра ба ҳадаф ва вазифаҳои ихтисоси мазкур мутобиқ буда, ба рушди он мусоидат менамояд.

Бо назардошти ҳамаи ҷанбаҳои зикршуда, метавон зикр кард, ки диссертатсия пурра ба талаботи соҳаи 23.00.02 ҷавобгӯ буда, маводи он ба рушди минбаъдаи соҳаи сиёсатшиносии муосир саҳми назаррас мегузорад.

Мубрам будани мавзуи диссертатсия. Мавзӯи таҳқиқи Зиёзода Н.И. ба унвони «Раванди ташаккулёбии низоъҳои динӣ-сиёсӣ ва хусусиятҳои онҳо дар шароити ҷаҳони тағйирёбанда» – дар маркази таваҷҷуҳи бисёре аз муҳаққиқон, сиёсатмадорон ва таҳлилгарони равандҳои муосири ҷаҳонӣ қарор дорад. Дар асри XXI, бо вусъати глобализатсия, афзоиши таъсири трансмиллӣ, таҳрики идеяҳои ифротгароёна ва сиёсишавии динӣ, масъалаи муносибати дин ва сиёсат дар сатҳи миллӣ ва байналмилалӣ боз ҳам печидатар гаштааст.

Хусусияти муҳим ва мубрами мавзуи мазкур дар он ифода меёбад, ки имрӯзҳо низоъҳои дорои заминаи динӣ дигар хусусияти маҳаллӣ надоранд. Баръакс, онҳо метавонанд ба низоъҳои фаромиллӣ табдил ёбанд, ки на танҳо давлатҳои алоҳидаро, балки минтақаҳо ва ҳатто фазои глобалиро дучори нооромӣ намоянд. Ин гуна равандҳо ба

тахкими экстремизм, сустшавии давлатдории миллӣ ва заъфи муколамаи фарҳангиву мазҳабӣ мусоидат мекунамд.

Дар ин замина, таҳқиқи пайдоиш, сохтор, ангежа ва хусусиятҳои хоси низоъҳои динӣ-сиёсӣ аҳамияти хоса пайдо мекунамд. Махсусан дар шароите ки ҳатти байни озодии эътиқод ва истифодаи дин барои ҳадафҳои сиёсӣ хира мешавад, дониши амиқ дар бораи ин падида зарур аст, то сиёсатҳои муваффақи муқовимат ва пешгирӣ таҳия шаванд.

Муаллиф масъалаи мазкурро бо таъки ба таҳлили кавӣ ва методологияи мувофиқ мавриди баррасӣ қарор дода, кӯшидааст на танҳо сабабҳои объективии зухуроти низсӯро равшан намояд, балки роҳҳои идоракунии оқилонаи он ва имкониятҳои истифодабарии механизмҳои сиёсати давлатӣ дар шароити муосирро низ пешкаш намояд.

Ҳамин тавр, метавон хулоса кард, ки интиҳоби мавзӯ бо назардошти талаботи стратегӣ, зарурати иҷтимоӣ ва ниёзҳои илми сиёсатшиносӣ қомилан саривақтӣ ва муҳим буда, барои рушди минбаъдаи таҳқиқоти назариявӣ ва амалии соҳа заминаи мусоид фароҳам овардааст.

Дарачаи наводии натиҷаҳои дар диссертатсия бадастомада ва нуктаҳои илмие, ки барои ҳимоя пешниҳод мешаванд. Натиҷаҳои илмии диссертатсияи мазкур бо таъкид бар таҳқиқоти амиқ, таҳлили систематикӣ ва истифодаи методологияҳои гуногун бори аввал ба масъалаи муқовимат ба низоъҳои динӣ-сиёсӣ дар фазои сиёсии кишварҳои минтақа ва ҷаҳон дар маҷмӯъ равшанӣ мебахшанд. Муаллиф бо истифодаи усулҳои таҳқиқоти таърихӣ, муқоисавӣ, контент-таҳлил тавонистааст хусусиятҳои амиқи ин падидаи мураккаб ва бисёрҷанба, сабабҳо ва шаклҳои зоҳиршавии онро муайян намояд.

Яке аз ҷузъҳои муҳими наводарии диссертатсия дар таҳлили концептуалии низоъҳои динӣ-сиёсӣ аст, ки он аз ҷониби муаллиф бо назари муқаммалу мунтазам ба назар гирифта шуда, ҳам дар сатҳи назариявӣ ва ҳам дар робита ба воқеиятҳои сиёсӣ иҷтимоӣ таҳлил гардидааст. Ин наводарӣ дар илми сиёсатшиносӣ барои фаҳмидани раванди тағйирёбии фазои сиёсӣ дар шароити ҷаҳони муосир, ки дар он омилҳои динӣ ва сиёсӣ саҳт ҳамдигарро таъсиргузор мешаванд, аҳамияти беназир дорад.

Илова бар ин, дар диссертатсия муносибатҳои байналмилалӣ ва таъсири давлатҳои абарқудрат ба низоъҳои динӣ-сиёсӣ низ бо назари танқидӣ баррасӣ шудаанд. Муаллиф таҳлили равандҳои сиёсати давлатии муқовимат ба ифротгарии динӣ ва роҳҳои пешгирӣ аз ин зухуротро бо истифода аз меъёрҳои ҳуқуқӣ ва равишҳои амалии сиёсӣ пешниҳод кардааст. Ин ҷанбаъ инчунин ба таҳияи механизмҳои самараноки идоракунии низоъҳои дохилӣ ва минтақавӣ мусоидат менамояд.

Ҳамин тариқ, натиҷаҳои таҳқиқот на танҳо барои рушди назарияи сиёсатшиносӣ аҳамияти илмӣ доранд, балки дар амалия барои қорқарду

татбиқи сиёсати давлатӣ, такмили стратегияҳои амниятиву иҷтимоӣ ва мустаҳкам намудани суботи сиёсӣ иҷтимоӣ ҷомеа манбаи муҳим махсуб мешаванд.

Дар маҷмӯъ, нуқтаҳои илмӣ, ки барои ҳимоя пешниҳод мегарданд, бо таъкиди навоарӣ, такмили донишҳои мавҷуда ва пешниҳоди моделҳо ва тавсияҳои амалии таҳлилӣ, барои таҳқиқоти минбаъда ва пешбурди сиёсатҳои зидди низоъҳои динӣ-сиёсӣ дар сатҳи миллӣ ва байналмилалӣ заминаи устувор фароҳам меоранд.

Асоснокӣ ва эътимоднокии хулосаҳо ва тавсияҳои дар диссертатсия зикршуда. Хулосаҳо ва тавсияҳое, ки дар ин диссертатсия пешниҳод шудаанд, бо асоснокии илмӣ ва равишҳои таҳқиқоти мукамал ва мунтазам таъмин гардидаанд. Муаллиф бо истифодаи методологияи васеъ ва мутобиқшудаи илмҳои сиёсӣ, таҳлилҳои таърихӣ, муқоисавӣ, психологӣ сиёсӣ ва контент-таҳлил, ҳамаи маълумот ва далелҳои мавҷударо таҳти баррасӣ қарор додааст, ки ин ба эътимоднокии натиҷаҳо ва тавсияҳо заминаи муътамад медиҳад.

Муҳимтар аз ҳама, маълумот ва хулосаҳо бо истифодаи манбаҳои гуногун – аз ҷумла асарҳои илмӣ, санадҳои давлатӣ, таҳлилҳои амалӣ ва таҷрибаҳои байналмилалӣ таҳқиқ ва тасдиқ шудаанд. Ин равиш ба таъмини шаффофият ва возеҳии таҳқиқ мусоидат мекунад, ки дар натиҷа тавсияҳо бо дониши ҳамаҷониба ва таҳлили ҳамаҷониба асоснок гардонид шудаанд.

Илова бар ин, тавсияҳои пешниҳодшуда амалӣ ва қобили татбиқ дар сатҳи сиёсати давлатӣ ва идоракунии низоъҳои динӣ-сиёсӣ мебошанд. Муаллиф тавонистааст, ки роҳҳои ҳамоҳангсозӣ ва механизми пешгирии зухуроти ифротгароӣ ва низоъҳоро бо назари дақиқ ва воқеӣ пешниҳод намояд, ки барои пешрафти сиёсати миллӣ ва минтақавӣ муҳим мебошанд.

Ҳамин тариқ, хулосаҳо ва тавсияҳои ин диссертатсия ҳам аз ҷиҳати назариявӣ ва ҳам амалӣ таҳқиқ шуда, метавонанд ҳамчун пойгоҳи устувор барои таҳия ва амалӣ намудани стратегияҳои оянда дар соҳаи идоракунии низоъҳои динӣ ва сиёсии ҷомеа истифода шаванд.

Аҳамияти илмӣ, амалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоӣ натиҷаҳои диссертатсия бо нишон додани тавсияҳо оид ба истифодаи онҳо. Натиҷаҳои илмӣ пешниҳодшуда дар диссертатсия дорои аҳамияти калони илмӣ мебошанд, зеро онҳо ба рушди назарияи сиёсатшиносӣ, бахусус дар самти таҳлили низоъҳои динӣ-сиёсӣ, саҳми арзанда мегузоранд. Таҳқиқот ба фаҳмиши амиқ ва систематикӣ равандҳои мураккаби сиёсӣ ва иҷтимоӣ ҳамзамон вобаста ба таъсири омилҳои динӣ ба муносибатҳои сиёсӣ мусоидат мекунад. Ин навоарӣ дар таҳлили феномени низоъҳои динӣ-сиёсӣ, ки дар шароити ҷаҳони муосир рӯ ба афзоиш доранд, барои илми сиёсӣ ва ҷомеашиносӣ манбаи муҳим аст.

Аз нуқтаи назари амалӣ, натиҷаҳои диссертатсия имкон медиҳанд, ки ниҳодҳои давлатӣ ва коршиносони соҳаи сиёсати дохилӣ ва хориҷӣ

стратегияҳо ва механизмҳои муосирро барои пешгирӣ ва идоракунии низоъҳои динӣ-сиёсӣ таҳия ва татбиқ намоянд. Тавсияҳои пешниҳодшуда, ки бар асоси таҳлили амиқи равандро ва сабабҳои низоъҳо мебошанд, барои сиёсати давлатӣ ҳамчун роҳнамоҳои амалии самаранок хизмат мекунанд.

Дар соҳаи иқтисод, пешгирӣ ва танзими низоъҳои динӣ ва сиёсӣ метавонад таъсири манфии онҳоро бар иқтисод кам кунад. Ҳалли мушкилоти иҷтимоӣ ва сиёсӣ ба беҳбудии фазои сармоягузорӣ, рушди соҳибкорӣ ва афзоиши неқӯахволии иҷтимоӣ мусоидат менамояд, ки ин ба рушди умумии иқтисод ва иҷтимоии ҷомеа таъсири мусбат мерасонад.

Аз ҷиҳати иҷтимоӣ, натиҷаҳои тадқиқот бо ҳадафи ҳифзи субот ва ваҳдати миллӣ равона гардидаанд. Идоракунии дурусти низоъҳо ва пешгирии ифротгароӣ ба баланд бардоштани маърифати сиёсӣ, рушди фарҳанги ҳамзистӣ ва таҳкими иттиҳоди шаҳрвандон мусоидат менамояд. Тавсияҳои диссертатсия барои созмонҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ, мақомот ва ниҳодҳои динии ҷумҳурӣ ҳамчун дастури амалии муҳиме арзёбӣ мешаванд.

Ҳамин тариқ, тавсияҳои пешниҳодшуда метавонанд дар амал татбиқ шуда, ҳамчун абзори стратегияи таъмини амният ва суботи сиёсӣ ва иҷтимоӣ дар сатҳи миллӣ ва минтақавӣ хизмат кунанд.

Наشري натиҷаҳои таҳқиқ аз рӯйи мавзӯи диссертатсия. Натиҷаҳои илмӣ бадастомада дар раванди таҳқиқи мавзӯи диссертатсия дар як қатор мақолаҳои илмӣ муаллиф интиқос ёфтаанд, ки дар маҷаллаҳо ва ҷамъомадҳои илмӣ сатҳи ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ нашр шудаанд. Ин нашрияҳо ба риояи талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мутобикат доранд ва ба ташвиқи паҳлуҳои муҳими илмиву назариявӣ ва амалии мавзӯи мавриди таҳқиқ мусоидат намудаанд.

Мақолаҳо ба таври равшан ҷанбаҳои асосии мавзӯро фаро гирифта, ҳулосаҳо ва тавсияҳои муҳими илмиро пешниҳод намудаанд, ки ин ба муаррифии натиҷаҳои илмӣ муаллиф дар муҳити академӣ ва коршиносӣ замина фароҳам овардааст. Ғайр аз ин, иштироки муаллиф дар конференсҳо ва семинарҳои илмӣ марбут ба масъалаҳои сиёсати динӣ ва низоъҳои сиёсӣ дар минтақа, имкони баррасии мунозираи ва тақмили назарияи пешниҳодшударо таъмин кардааст.

Мутобикати барасмиятдарории диссертатсия ба талаботи Комиссия. Диссертатсияи пешниҳодшуда аз ҷониби Зиёзода Нодири Идибег мутобик ба талаботи муқаррарнамудаи Комиссияи олии аттестатсионӣ (КОА) таҳия ва тартиб дода шудааст. Сохтор, муҳтаво ва услуби илмӣ қор ба стандартҳои амалкунандаи диссертатсионӣ ҷавобгӯ буда, дар он ҳамаи унсурҳои ҳатмӣ як қори илмӣ босифат (сарсухан, бахшҳои таҳлилӣ, ҳулосаҳо, пешниҳодҳо ва рӯйхати адабиёт) риоя шудаанд.

Матни диссертатсия бо забони илмӣ равоу дақиқ навишта шуда, аз таҳрири услубӣ гузашта, талаботи техникаи сабти манбаъҳо ва

иктибосхоро пурра дар бар мегирад. Далелҳои истифодашуда бо истинодҳои лозима асоснок шудаанд, ҳатогии услубӣ ва сохторӣ ба назар намерасад.

Ҳамчунин, диссертант дар таҳияи автореферат, маводҳои нашршуда, ва қайдҳои библиографӣ талаботи методологии КОА-ро ба инобат гирифтааст. Ҷанбаҳои ташкилии барасмиятдарории қор, аз ҷумла таҳрири ниҳой, шеваи пешниҳоди иттилоот, тақсимои мантиқии бахшҳо низ ба талаботи амалкунанда мутобиқ мебошанд.

Бо ин асос метавон хулоса кард, ки диссертатсия аз ҷиҳати тартиб ва барасмиятдарорӣ ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионӣ ҷавобгӯ мебошад.

Эродҳои нисбат ба мазмуну муҳтавои диссертатсия. Бо вучуди он ки диссертатсия дар сатҳи баланд таҳия гардида, масъалаи муҳими муосирро дар доираи равандҳои сиёсӣ ва динӣ мавриди таҳлил қарор додааст, якчанд нуқтаҳои вучуд доранд, ки бо таваҷҷуҳ ба онҳо таҳқиқоти минбаъда метавонад боз ҳам мукамал гардад.

1. Дар диссертатсия заминаҳои таҳриқдихандаи низоъҳои динӣ-сиёсӣ хуб таҳлил шудаанд. Лекин хуб мешуд, агар ҳамкорҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо созмонҳои минтақавӣ ва байналмилалӣ (масалан, СХШ, СААД, САҲА) дар самти пешгирӣ ва мубориза бо ҷунин таҳдидҳо низ зикр мешуданд;

2. Муаллиф мафҳуми низоъҳои динӣ-сиёсиро бо така ба манбаъҳои илмӣ ва таҳлили концептуалӣ тавзеҳ додааст, ки ҷанбаи назариявии таҳқиқро асоснок месозад. Бо ин вучуд, агар дар баробари шарҳи ин мафҳум фарқи он бо дигар наваъҳои низоъҳо, аз ҷумла низоъҳои этникӣ ва идеологӣ низ кӯтоҳ ва возеҳ нишон дода мешуд, ҳонанда метавонист доираи мазмун ва хусусияти фарқкунандаи ҳар кадомро дақиқтар дарк намояд. Ин иқдом ба таҳлили мафҳумии мавзӯи амиқият ва дақиқии бештар мебахшид;

3. Муаллиф сабабҳои низоъҳои динӣ-сиёсиро равшан таҳлил намудааст. Бо ин вучуд, агар дар баробари сабабҳо, оқибатҳои иҷтимоӣ ва равонии ҷунин низоъҳо (масалан, тақсимшавии ҷомеа, муҳоҷирати дохилӣ, безътимодӣ) низ нишон дода мешуданд, таҳқиқ амиқтар мегардид;

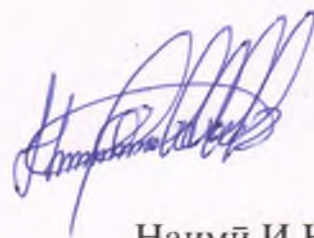
4. Дар таҳқиқ алоқамандӣ байни омилҳои сиёсӣ ва динӣ зикр шудааст. Вале хуб мебуд, агар механизми табдили муҳолифати динӣ ба бархӯрди сиёсӣ, яъне равандҳои «сиёсисозии дин», низ таҳлил карда мешуд.

Бояд гуфт, ки эродҳои баёнгардида ба ҳеҷ ваҷҳ арзиши илмӣ диссертатсияи мазкурро кам намеkunанд. Зеро натиҷаҳои таҳқиқоти мазкур мустақилона аз ҷониби муаллиф ба даст оварда шудаанд, қори илмӣ дорои навагонҳои назаррас мебошад, хулосаҳо ва тавсияҳои муаллиф асоснок ва бозътимоданд. Автореферати диссертатсия мундариҷа ва муҳтавои асосии таҳқиқотро дар бар мегирад.

Ҳамин тариқ, диссертатсияи Зиёзода Нодири Идибег дар мавзуи «Раванди ташаккулёбии низоъҳои динӣ-сиёсӣ ва хусусиятҳои онҳо дар шароити ҷаҳони тағйирёбанда» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои сиёсӣ аз рӯйи ихтисоси 23.00.02 – Ниҳодҳо, равандҳо ва технологияҳои сиёсӣ ба талаботи бандҳои 32-33-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, к ибo қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30.06.2021, №267 (бо тағйиру иловаҳо бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 26.06.2023, №295) тасдиқ шудааст, ҷавобгӯ мебошад ва муаллифи он сазовори дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои сиёсӣ аст.

Муқарризи расмӣ:

номзади илмҳои сиёсӣ,
муаллими калони кафедраи
дипломатия ва муносибатҳои
байналмилалӣ Академияи идоракунии
давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон



Наимӣ И.Н.

Сурога: 734003, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
ш. Душанбе, н. Исмоили Сомонӣ,
кучаи Саид Носир, 33,
Тел: +992 203613535
E-mail: naimov_ismoil@list.ru

Имзои И.Н. Наимӣ-ро тасдиқ менамоям:

Сардори раёсати кадрҳо, коргузори
ва корҳои махсуси Академияи
идоракунии давлатии назди
Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон



Насурдинзода А.Н.

20.08.2025